

DIN NOU DESPRE PREPOZIȚIILE SEMILEXICALE

IONU GEAN

Institutul de Lingvistic „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

1. Obiective

Ne propunem în lucrarea de fa s aducem noi date cu privire la accep iunea sintagmei de prepozite semilexical , având ca punct de plecare compara ii între categoriile lexicale i cele func ionale.

Cu aplicare la clasa prepoziilor, vom arata c nu exist o component lexical pur , întrucât, cu unele excep ii (mai ales specifice limbajului coloocial¹), prepozitele au nevoie de suport substantival (în limba român , nominalul este totdeauna a ezat dup prepozite). În cadrul analizei grupurilor prepozitionale, vom propune scindarea grupului (Gorrie 2008), precum i consecin ele acestei opera iuni de scindare.

Din perspectiva achizi iei limbajului, vom arunca o privire asupra structurii propozitionale i a categoriilor func ionale. Asupra acestui aspect îns nu vom insista prea mult, ci vom încerca doar s scoatem în eviden tipurile de func ii pe care le are prepozita în discurs.

2. Lexical, func ional, semilexical

În accep iunile cele mai largi, prin categorie lexical se în elege o clas de elemente cu propriet i de distribu ie sintactic identice sau foarte asem n toare, care de obicei împart acela i tip de func ie semantic (Fromkin 2000: 34, 701, printre al ii). De partea cealalt stau categoriile sau cuvintele func ionale sau gramaticale/gramaticalizate, caracterizate mai ales prin aceea c sunt clase închise (prepozite func ionale, determinatori).

Cu privire la prepozitele semilexicale, în literatur avem mai multe accep iuni, dintre care men ion m (le-am selectat pe cele mai adecvate scopului studiului de fa):

A. Corver, van Riemsdijk (2001: 18), referindu-se în general la tr s turile categoriilor semilexicale (men ionând i prepozit ia), sus in urm toarele:

- sunt capuri semilexicale substantivele, verbele, adjectivele i prepozitele care nu au tr s turi pur semantice;
- capurile semilexicale sunt elemente complexe la nivel morofologic, con înând un nod lexical i un sufix func ional;
- capurile semilexicale sunt spa ii func ionale care poart material lexical (deplasat) sau capuri lexicale, f r selec ie argumental distinct ;
- capurile semilexicale sunt centre pline lexical c rora le lipse te con inutul semantic intrinsec i care se folosesc drept explica ii în ultim instan pentru poziile sintactice prezente în structura sintactic .

¹ Avem aici în vedere exemple precum *A a ar ta înainte*. *A a arat dup ..*, dar chiar i în aceste contexte, componentul nominal se poate deduce din situa ia de comunicare (de exemplu, a a ar ta înainte de opera ie, a a arat dup opera ie).

De re inut c cei doi autori nu menionează nimic despre grupurile prepoziționale subcategorizate de un verb și GPrep adjuncți (de orice fel). GPrep este privit din interior, și nu din prisma relațiilor sintactice pe care le stabilește sau a configurațiilor sintactice în care intră.

B. Pan Dindelegan (2005: 240) în *GALR II*, *Predicatul* și Nedelcu (2005: 122–129) în *GALR II*, *Grupul prepozițional* și Nedelcu (2009: 40) operează cu distincția prepozitele predicative¹ (tipul *Ion tr ie te pe strad*) vs. prepozitele nonpredicative² (tipul *M bazez pe Ion*). Autoarele nu discută direct statutul prepozitelor semilexicale, dar din expunere reiese că acestea sunt subsumate prepozitelor predicative.

De menționat că Nedelcu (2005: 122) în *GALR II*, *Grupul prepozițional* constată că „spre deosebire de celelalte grupuri sintactice (grupul verbal, grupul nominal, grupul adjectival, grupul adverbial), grupul prepozițional nu este niciodată monomembru: prepozia ca centru de grup se asociază obligatoriu cu un alt termen al enunțului” și „are o autonomie sentactică-semantică mai redusă”. De aici putem deduce anumite intuiții privind statutul intermediar (semilexical) al categoriei prepozitei ieșiri în anumite împrejurări.

C. La Mardale (2007: 30–32), mergând în sensul lui Corver, van Riemsdijk 2001, cuvintele semilexicale au o natură hibridă, cu proprietăți din cele două clase prototipice (lexicale – nominale, verbe, adjective – și funcționale – determinante, complementizatori, conjunctive). Prepozia se diferențiază de restul categoriilor funcționale prin capacitatea de a atribui cauză (inexistentă în cazul conjunctelor sau al complementizatorilor, de exemplu). Pe scurt, însă, Mardale (2007) susține că sunt semilexicale acele prepozite care sunt subcategorizate de verb și care, în același timp, atribuie rol tematic nominalului.

Având în vedere teoriile expuse mai mult, considerăm că se face necesară adoptarea unei poziții intermediare. Dacă Mardale (2007) consideră că prepozia este subcategorizată de verb, susținem în lucrarea de față că verbalul selectează doar rolul tematic (cel mai adesea Locativ), și că actualizarea presupune apariția unui GPrep. Acest fapt se poate demonstra și prin posibilitatea de a folosi, teoretic, o gamă foarte mare de prepozite sau locuitori prepozitive pentru actualizarea rolului Locativ. Să urmărim câteva exemple:

- acosta: +Locativ
 - în: Nava a acostat vineri în Constanța.
 - la: Corabia nebunilor a acostat la New York.
 - lângă: Au acostat lângă vechiul port Tomis.
 - pe: Bolizii au acostat pe lac începând de vineri.
- ajunge: +Locativ
 - de la... (până la...) A ajuns de la bal la spital.
 - în: Am ajuns în Londra la 10 dimineață.
 - la: Am ajuns cu trenul la Onești.
 - lângă: Ambulanțele au ajuns lângă satul inundat.
 - pe: Turiștii au ajuns pe vârful muntelui în zorii zilei.
- alunga: +Locativ
 - de la: Oboseală a alungat de la serviciu.
 - din: L-a alungat din propria casă.
 - în: Corul a alungat eroul în Cartagina.
 - lângă: Ceretorul a fost alungat lângă gardul bisericii.

¹ Echivalează, în terminologia adoptată în prezenta lucrare, cu prepozitele lexicale.

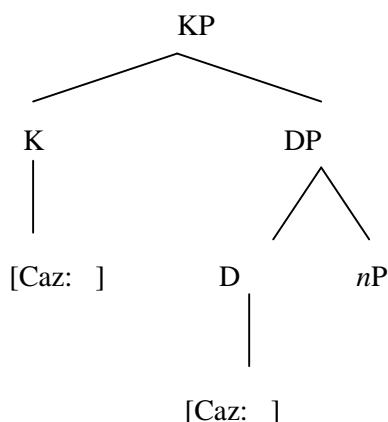
² Echivalează, în terminologia adoptată în prezenta lucrare, cu prepozitele funcționale.

- amplasa: +Locativ
 - în: Cortul a fost amplasat în poian .
 - între... i...: Casa este amplasat între București și Giurgiu.
 - la: Cel mai înalt brad a fost amplasat la New York.
 - lângă : Vând teren amplasat lângă satul Vâlcele.
- se apleca: +Locativ; în expresii construite cu dativul +Cauzal
 - asupra: Cu ocazia anului Darwin, evolu ia se apleacă asupra melcului.
 - de: Mi s-a aplecat de atâtă zăvistie.
 - de la: I s-a aplecat de la maioneză .
 - deasupra: Sabia s-a aplecat deasupra capului.
 - la: Apleacă -te¹ la oapta mea!
 - spre: Te-ai aplecat spre mine.
 - peste: Un om s-apleacă peste margine².
- ar ta: +Locativ
 - înspre: Victima a arătat cu degetul înspre infractor.
 - la: Au arătat la tiri numai întâmplări groaznice.

Trebuie avut în vedere și tipul de obligativitate din aceste enunțuri. Rolarile sunt de natură mai degrabă sintactico-semantică („circumstanțialele obligatorii” din GALR 2005), și nu pur sintactice.

3. Scindarea grupurilor prepoziționale

Această scindare vizează mai degrabă diferențele ierarhice în reprezentarea sintactică a prepozițiilor lexicale vs. funcționale. Astfel, analiza propune un cap discret K, care controlează marcarea casuală morfologică a GDet, relată ie schematicizat mai jos (Gorrie 2008: 4)³:

Autorul citat mai avansează propunerea absenței totală a GPrep în cazul prepozițiilor funcționale, explicând astfel o serie de fenomene semantice și morfologice. Există unui cap

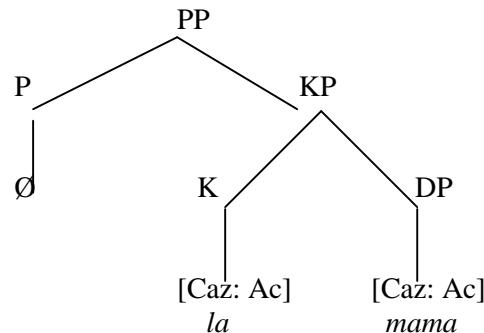
¹ Aici verbul *a se apleca* are sensul de *a asculta*.

² Titlul unei poezii de Lucian Blaga.

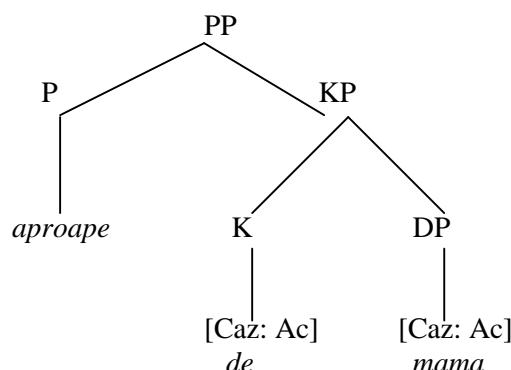
³ KP este abrevierea lui Kase Phrase. DP = grup determinativ.

nul P ar putea explica diferența dintre grupurile prepozitionale funcționale, ca în *Ion se gânde te la mama* și grupurile prepozitionale lexicale, ca în *Ion st aproape de mama* și *A plecat înaintea mamei*, diferență reprezentată arborescent în structurile de mai jos¹:

(a) în această primă reprezentare tip arbore, sub capul lexical P nu apare nimic.
Prepoziția *la* funcționează exclusiv ca marcator casual:

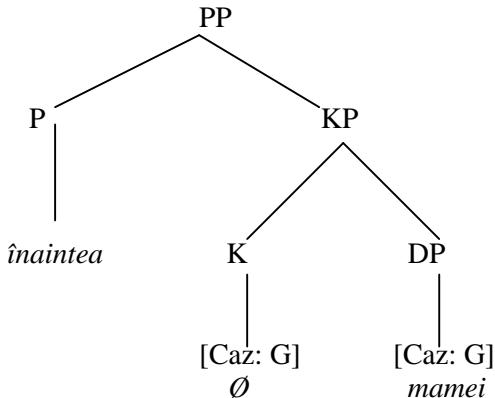

(b) în această reprezentare, sub capul P apare *aproape*, plin lexical; *de* marchează casual construcția:

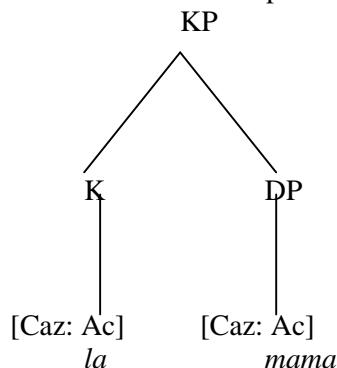

¹ Structurile sunt preluate din limba engleză, după Gorrie (2008: 5) și adaptate limbii române; pentru a nu complica inutil abrevierea, am păstrat sistemul de abrevieri din limba engleză (PP, KP, DP).

(c) aici, sub P apare *înaintea*, plin lexical, și avem un K nul:

Dacă prepozițiile funcționale sunt într-adevăr expuse și ai lui K, ca în schema:

atunci utilizarea acestora ca marcatori casuali pentru anumite verbe nu trebuie să ne surprindă. Sub această analiză, *la* are următorul set de proprietăți: o trezitură [K:] nerealizată și o trezură de caz morfologic [Caz: Ac]. Această două trezuri asigură exprimarea complementului lui *la* cu acuzativul morfologic. Trezura [K:] apare fără realizare și va primi caz abstract (Gorrie 2008: 7). Mai mult, funcția lui K este să mijloacească un număr mare de cazuri abstracte și un număr mic de cazuri morfologice. Cu aplicarea la limba română, mediatorul K permite exprimarea GDet cu acuzativul, genitivul sau dativul (de și genitivul și dativul se construiesc canonice cu prepozițiile bogate semantic).

Având în vedere toate cele de mai sus, Gorrie (2008) conchide că există o diferență categorială între prepozițiile numite funcționale (care răsărită se atribuie trezură K) și prepozițiile numite lexicale (care includ un GPrep superior, în plus față de KP).

4. *P ca probe*

Încercând să demonstreze caracterul distinct al naturii P și a GPrep, Bayer, Bader (2007) propună o analiză, conform căreia P este (mai că) parțial un cap funcțional. Conform celor doi autori, proprietățile care disting P de alte centre lexicale pleacă de la următoarele presupuneri:

- (i) P este un cap cu proprietăți lexicosemantice, dar și formal-funcționale, altfel spus, P este un cap semilexical (în termenii lui Corver, van Riemsdijk 2001), fapt care aduce prepozițiile într-o clasă închisă, de cără funcțională poate denota relații

- semantice de diverse tipuri. Uneori, partea func ional este puternic redus (cum ar fi *de* în român);
- (ii) P se acord cu complementul s u¹ într-o serie de tr s turi formale, cum ar fi tr s turi categoriale și tr s turi de caz;
 - (iii) Dac P este *probe* și XP este *goal*, acordul dintre *probe* și *goal* cu privire la tr s tura formal <F>² va îndepărta cel puțin o ocurență lui <F>, intuiția fiind că <F> dispără din *probe*. Aceasta este fundamental pentru verificarea tr s turilor, sau „valorizarea tr s turilor”;
 - (iv) Acordul dintre P și complementul s u GX poate fi incomplet, acordul dintre *probe* și *goal* realizându-se numai la nivelul unei subcategorii a tr s turilor lor formale;
 - (v) Dac acordul este incomplet, așa cum s-a menționat în (iv), tr s turile <F', F'',...> din *probe* care lipsesc din *goal* vor fi compatibile cu tr s turile lui *goal*, iar tr s turile <F'', F''...> din *goal* care lipsesc din *probe* vor fi compatibile cu tr s turile lui *probe*. Altfel spus, *probe* și *goal* sunt subspecificate reciproc cu privire la tr s turile lor;
 - (vi) Proiecția V este asociată cu elementele func ionale T și v, care atribuie cauzurile structurale nominativ și, respectiv, acuzativ;
 - (vii) Proiecția V nu are elemente func ionale care să stabilească relația probe/goal pentru verificarea cauzelor lexicale dativ sau genitiv. Obiectele în dativ sunt argumente în virtutea structurii argumentale, dar sunt adjuncții în virtutea legitimității formale (*formal licensing*)³;
 - (viii) GN/GDet cu cauz lexical se vor asocia propriilor faze (*shell*) func ionale. Este vorba de KP⁴, exponentul lui K fiind cauzul morfologic, obligatoriu pentru dative și genitive.

Fundamentalul acestei propuneri este că P sau o substructură a lui P este echivalentul unui cap func ional, care servește ca *probe* pentru valorizarea tr s turilor formale. Bayer, Bader (2007) sugerează că în procesul acordului *probe/goal*, tr s turile *probe* se pot completa cu tr s turile *goal* și viceversa. Este important de constatat, considerând autorii cități, că aceste posibilități nu sunt valabile pentru V sau A. Motivul este că V și A sunt centre lexicale pline, care trebuie asociate cu structuri extrafunc ionale în vederea verificării de cauză etc. (cum este cazul verbului, care, conform teoriei minimalistă, are nevoie de T și v pentru legitimarea cauzelor structurale).

Aadar, GPrep este diferit în mai multe aspecte față de GV, GN sau GA, pentru că P este un cap semilexical/semitfunc ional, spre deosebire de V, N sau A, care au nevoie de vocabular func ional suplimentar (Bayer, Bader 2007: 21). P este în relație de acord formal cu complementul său (GN sau GDet). Acest acord dă națe, susținătorii, unor reprezentări în care P contribuie cu anumite tr s turi la GN/GDet, tr s turi care, conform cunoașterii lor lingvistice convenționale, apar în GN/GDet. Mai mult, P poate aduce o tr s tură de cauză care poate lipsi complementului său.

¹ În limba română, P nu se acordă cu GX în gen, număr sau persoană (tr s turi *phi*), dar în unele limbi acest lucru este posibil. Irlandeză este o astfel de limbă, unde o anumită categorie de prepozitive sunt flexionate. Pentru detalii, vezi Gorrie (2008), care critică ipoteza scindării GPrep prin existența acestor prepozitive în anumite limbi.

² F provine de la *feature* (englez.) = tr s tură

³ Această caracteristică se aplică mai puțin limbii române, deoarece în română dativul este cauză structurală. Realizările cu dativ lexical (în limba standard) sunt reduse.

⁴ Pentru detalii, vezi ipoteza scindării GPrep.

5. „Vorbirea telegrafic”

La fel ca (Fromkin 2000: 350), prin *vorbire telegrafic* în elegem o etap timpurie a achiziiei limbajului, caracterizat mai ales prin:

- neexprimarea (engl. *drop*) elementelor funcționale în discurs;
- posibil omiterea flexiunii de timp (sau cel puțin exprimarea unei forme verbale neutre din punctul de vedere al modului/timpului);
- determinanții auxiliarele nu apar sau apar în poziții în care nu ar apărea la un vorbitor matur (probabil din imitare).

I se spune vorbire telegrafic tocmai pentru analogie cu telegramele de altă dată, unde, din rațiuni de economie, se folosea un limbaj prescurtat, unde elementele funcționale nu erau exprimate. Din acest punct de vedere însă, atât copiii, cât și adulții (în telegramă), exprimă doar prepozițiile pline semantic:

*Fără bani în Atena, trimite urgent.*¹

S-au dat trei posibile explicații privind natura vorbirii telegrafice:

(i) este efectul gramaticii copilului, care se presupune a fi prefuncțional. Limbajul copiilor conține doar proiecții lexicale (GN, GV, GA, GPrep), unde și i are originea și ipoteza propoziției reduse (*small clause hypothesis*);

(ii) este un efect fonologic, de metrică a propoziției. De obicei, morfemele funcționale sunt în poziție neaccentuală, ceea ce duce la omisiunea lor;

(iii) fenomenul este atribuit sistemului pragmatic al copilului. Mai precis, copilul nu reprezintă gramatical referința temporală a unei propoziții sau (in)definitudinea unui GN pentru că acesta și interlocutorul le deduce din contextul comunicational (de moment sau în general).

Din exemplele pe care le-am analizat pentru limba engleză (care sunt, în mare parte, compatibile și cu specificitatea limbii române), am constatat că, în ceea ce privește GPrep, acestea sunt bine reprezentate mai ales când sunt lexicale. Desigur, P este și o categorie lexicală, dar pe noi ne interesează unde se plasează prepozițiile semilexicale, în accepțiunea pe care am dat-o mai sus în lucrarea de față. Faptul că acestea sunt mereu exprimate aproape GPrep semilexicale de GPrep adjuncții, semilexicalitatea fiind dată doar de proprietatea verbului de a cere exprimarea unui rol semantic actualizat prin GPrep.

6. Concluzii

În articolul de față, am încercat să prezintăm noi date pentru a demonstra statutul eterogen al lexicalității/funcționalității categoriei prepoziției. În afara unor situații reduse mai ales la registrul oral al limbii, prepozițiile cer obligatoriu în limba română realizarea nominalului.

Pentru a exprima diversitatea de situații sintactice în care pot apărea prepoziții, am preluat scindarea grupului prefunctional de la Gorrie (2008). În ceea ce privește nivelul, în afară de existența lui P, există și nodul funcțional K, responsabil pentru atribuirea cazului.

În fine, am făcut și unele aprecieri privind calitatea discursivă a prepozițiilor, fără însă a intra foarte mult în detaliu, fiind un subiect pe care îl vom dezbată într-o cercetare ulterioară.

¹ Exemplul este preluat din Fromkins (2000: 350), tradus și adaptat de mine din engleză. În original, *Stranded in Athens, need money, send immediately.*

BIBLIOGRAFIE SELECTIV

- *** *Gramatica limbii române* (GALR), 2005, București, Editura Academiei Române.
- Bayer, J., M. Bader, 2007, „On the Syntax of Prepositional Phrases”, în Späth (ed.) 2007: 157–180.
- Corver, N., H. van Riemsdijk (eds.), 2001, *Semi-lexical categories: The function of content words and the content of function words*, NY, Mouton de Gruyter, p. 1–19.
- Fromkin, Victoria (ed.), 2000, *An Introduction to Linguistic Theory*, Malden, MA, Blackwell Publishing.
- Gorrie, C., 2008, „The split-PP hypothesis and its implications”, *Proceedings of the 2008 annual conference of the Canadian Linguistic Association*, URL disponibil:
http://www.chass.utoronto.ca/~cla-acl/actes2008/CLA2008_Gorrie.pdf
- Mardale, Alexandru, 2007, *Les prépositions fonctionnelles du roumain: étude comparative*, teză de doctorat, Université Paris 7.
- Nedelcu, Isabela, *Grupul prepozițional*, în GALR II, p. 122–130.
- Pan Dindelegan, Gabriela, *Predicatul*, în GALR II, p. 238–262.
- Späth, A. (ed.), 2007, *Interface and Interface Conditions*, Berlin, de Gruyter.

Semilexical Prepositions Revisited

This article brings new data about understanding the semilexical prepositions. In order to do that, we have described the category of prepositions both in terms of lexical and/or functional elements. Apart from (some) colloquial situations, a preposition in Romanian always needs to be followed by a noun. In understanding the semilexicality of prepositions, we adopted the Gorrie's (2008) split-PP theory and its consequences. In the end, this article tackles the discourse functions prepositions have.